

TUTKIMUSEETTINEN
NEUVOTTELUKUNTA
FORSKNINGSETISKA
DELEGATIONEN

ATT KOMMA ÖVERENS OM UPPHOVSMANNASKAPET TILL VETENSKAPLIGA PUBLIKATIONER

Forskningsetiska delegationens rekommendation 2018

Innehåll

1. REKOMMENDATIONENS TILLÄMPNING OCH UPPDRAG	2
2. UPPHOVSMANNASKAP SOM EN DEL AV GOD VETENSKAPLIG PRAXIS.....	3
2.1. Vad är upphovsmannaskap/författarskap i en forskningspublikation?	3
2.2. Författarskap innebär också ansvar över innehållet	4
2.3. Upphovsmannaskapet saknar samband med anställningsförhållandet	4
2.4. Upphovsmannaskap till doktorsavhandlingar	5
3. ANVISNINGAR OCH REKOMMENDATIONER OM UPPHOVSMANNASKAP	5
3.1. Upphovsmannaskap i GVP-anvisningarna	5
3.2. Upphovsmannaskap i forskarens meritförteckning	6
3.3. Internationella anvisningar	6
4. BEGREPP SOM RÖR UPPHOVSMANNASKAP OCH KRÄNKNING DÄRAV	7
5. MINNESLISTA FÖR ÖVERENSKOMMELSE OM UPPHOVSMANNASKAP BLAND PARTERNA I ETT FORSKNINGSPROJEKT	12
5.1. I planeringsskedet	12
5.2. Under forskningsarbetet	13
5.3. I publiceringsskedet.....	14
5.4. När forskningsprojektet slutförts	14
ANVISNINGAR, REKOMMENDATIONER OCH LITTERATUR.....	15
Anvisningar och rekommendationer	15
Litteratur	16
BILAGA 1. TABELL FÖR ATT FASTSTÄLLA UPPHOVSMANNASKAPET	17
BILAGA 2. EXEMPEL FÖR UPPRÄTTANDE AV FÖRFATTARFÖRTECKNING.....	18
BILAGA 3. ÅBO AKADEMIS AVTALSMALL FÖR FASTSTÄLLANDE AV UPPHOVSMANNASKAP	19

1. REKOMMENDATIONENS TILLÄMPNING OCH UPPDRAG

Vetenskapliga publikationer är ett viktigt sätt för forskare att meritera sig. Det finns skillnader i praxis mellan olika vetenskapsområden när det gäller att fastställa vilka som anges som författare och övriga upphovsmän i samband med vetenskapliga sampublikationer. Om forskningen utförs i grupp är det inte alltid klart vilkas namn som ska tas upp i publikationens upphovsmanna- eller författarförteckning, och i vilken ordning namnen ska anges. Då kan det uppstå en dispyt om upphovsmannaskapet, som är svår att reda ut i efterhand.

För att förebygga dispyter bestämde sig Forskningsetiska delegationen 2016 för att upprätta en rekommendation för forskare som arbetar i Finland, om att komma överens om upphovsmannaskapet till vetenskapliga publikationer. Rekommendationen kompletterar anvisningen *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland (2012)* som utarbetats av Forskningsetiska delegationen i samarbete med vetenskapssamfundet.

Rekommendationen är en allmän anvisning som är avsedd att beaktas vid sidan av den etablerade praxis som tillämpas inom varje vetenskapsområde. Rekommendationen nämner t.ex. inte i detalj vilkas namn som ska nämnas i forskningspublikationen. Rekommendationen behandlar inte upphovsrätten som regleras i upphovsrättslagen, och inte heller ägande- eller nyttjanderätt avseende materialet.

Enskilda vetenskapsområden eller t.ex. vetenskapliga samfund kan utgående från rekommendationen upprätta sina egna rekommendationer, som kan publiceras på Forskningsetiska delegationens webbplats.

Som ordförande i den arbetsgrupp som upprättat rekommendationen fungerade Forskningsetiska delegationens vice ordförande, universitetslektor Pekka Louhiala (Helsingfors universitet), övriga medlemmar var vetenskapsområdesexpert Katja Fält (Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv), professor Rainer Oesch (Helsingfors universitet), planerare Janne Pölönen (Publikationsforum) och generalsekreterare Sanna Kaisa Spoof (Forskingsetiska delegationen). Sekreterare var projektchef Iina Kohonen (projektet Vastuullinen tiede – Ansvarsfull vetenskap, Forskningsetiska delegationen och Delegationen för informationsspridning).

Rekommendationen bygger på uppgifter som forskningsorganisationerna delgivit Forskningsetiska delegationen gällande misstankar om avvikelse från god vetenskaplig praxis samt en enkät som undersökte definitionen av upphovsmannaskap inom olika forskningsområden, och som Forskningsetiska delegationen skickade till Vetenskapliga samfundens delegations olika medlemssamfund under hösten 2016.

Rekommendationen finns på finska, svenska och engelska på Forskningsetiska delegationens webbplats. Rekommendationen har utarbetats inom projektet Tiedon jakaminen luo vaikuttavuutta: tekijyys, tiedon kuratointi ja hyvät tiedeviestinnän käytänteet

(Information skapar påverkan: upphovsmannaskap, kuratering av information samt god praxis för vetenskapskommunikation) (OKM/122/524/2015) som under perioden 2015–2018 finansieras av undervisnings- och kulturministeriet.

Rekommendationen godkändes vid Forskningsetiska delegationens möte den 14 december 2017. Den överräcktes till undervisningsminister Sanni Grahn-Laasonen den 24 januari 2018.

2. UPPHOVSMANNASKAP SOM EN DEL AV GOD VETENSKAPLIG PRAXIS

Forskningsetiska delegationen får information om alla anmälningar som lämnats in om avvikelse från god vetenskaplig praxis i Finland. Dispyter om upphovsmannaskap har blivit vanligare under de senaste åren, såväl i Finland som på global nivå. Dispyter bör redas ut innan manuskriptet skickas för publicering, för de kan i värsta fall leda till en utredning av avvikelse från god vetenskaplig praxis (GVP). Dispyterna bottnar ofta i falska förväntningar eller dålig eller obefintlig kommunikation mellan parterna i ett forskningsprojekt. Det är svårt att reda ut sådana meningsskiljaktigheter i efterhand, om parterna inte i förväg enats om upphovsmannaskapet till forskningspublikationen. Denna rekommendation är avsedd att underlätta diskussionen om upphovsmannaskapet.

2.1. Vad är upphovsmannaskap/författarskap i en forskningspublikation?

Med *upphovsmannaskap* avses i denna rekommendation all verksamhet som producerar och möjliggör forskning. Med upphovsman/författare (*author*) avses i forskningsetisk mening en person som deltagit i att skapa en vetenskaplig artikel eller annan publikation, med en så betydande insats (*contribution*) att det är befogat att han eller hon omnämns i publikationens förteckning över upphovsmän eller författare. En person som omnämns i författarförteckningen eller som angetts som redaktör kan lägga till publikationen i sin publikationsförteckning.

Inte alla slag av delaktighet behöver tas upp i författarförteckningen, och ett omnämnande i författarförteckningen förutsätter inte alltid att personen deltagit i det egentliga skrivarbetet. Om det arbete som en person lagt ner på publikationen inte är av sådan art att omnämning i författarförteckningen är befogat, kan hans eller hennes insats beskrivas i tackorden (*acknowledgements*). Observera även att en person vars bidrag inte berättigar till omnämnande i författarförteckningen kan ha upphovsrätt till vissa delar av publikationen, t.ex. illustrationerna.

Det finns skillnader i praxis mellan olika vetenskapsområden när det gäller att fastställa vem som anges i författarförteckningen. Parterna måste komma överens om hur olika insatser anges i publikationen. Utöver skrivandet av den publicerade artikelns text gäller

detta också t.ex. forskningens idé eller planering, framtagning, analys eller tolkning av forskningsdata, utveckling av material eller metoder som används i forskningen, redigering av samlingsverk eller framställning av åskådliggörande bilder.

Vid överenskommelse om upphovsmannaskapet till en enskild publikation är det viktigt att det förfaringssätt som man enas om är allmänt erkänt av vetenskapsområdet i fråga och att alla berörda är medvetna om det urval som gjorts. Särskilt i tvärvetenskapliga och internationella projekt är det bra att vara medveten om skillnader mellan olika vetenskapsområden, och i god tid förhandla om samordning.

För att förebygga dispyter rekommenderar Forskningsetiska delegationen att forskare som deltar i forskningsprojekt, liksom andra som deltar i att upprätta sampublikationer, diskuterar principerna för upphovsmannaskap under ledning av den ansvariga forskaren eller forskningsgruppens chef. Detta bör ske redan i det skede när forskningen planeras, i god tid innan manuskriptet erbjuds till utgivaren.

Det är en bra idé att också avtala dessa principer skriftligt och upprepade gånger ta upp dem till diskussion under projektets gång. Då vet alla, i det skede när manuskriptet är klart, hurdan insats som t.ex. berättigar till att bli omnämnd i författarförteckningen och vilka principer som styr ordningsföljden i förteckningen över upphovsmän.

2.2. Författarskap innebär också ansvar över innehållet

De personer som deltagit i forskningsarbetet får genom upphovsmannaskapet erkännande för sitt arbete, men förbinder sig samtidigt som författare att bära ansvaret för den publicerade undersökningens innehåll och resultat. De upphovsmän som upptagits i författarförteckningen är gemensamt ansvariga för hela publikationens innehåll, om inget annat nämns i publikationen.

I tvärvetenskapliga eller breda forskningsprojekt kan en forskningspublikation bestå av mycket differentierade delar. I så fall kan det i praktiken vara omöjligt att kräva att alla personer i författarförteckningen ansvarar för varje delmoment i arbetet. En möjlig lösning är då att beskriva upphovsmännens roller (*contributorship*) i samband med publikationens författarförteckning. Det är dock bra att minst en utsedd s.k. ansvarig upphovsman/författare (*guarantor*) tar på sig ansvaret för hela publikationens innehåll.

2.3. Upphovsmannaskapet saknar samband med anställningsförhållandet

Parterna har i stor utsträckning möjlighet att sinsemellan komma överens om upphovsmannaskapet. Upphovsmannahedern, eller rätten att bli erkänd som upphovsman, kan dock inte avsägas genom anställningsavtal eller annat avtal. Detta är viktigt när det gäller meriteringen av forskare, också på grund av det forskningsetiska ansvar som upphovsmannaskapet innebär. Forskningsetiska delegationen har i sina utlåtanden slagit fast att det inte har någon betydelse i vilket slags studerande- eller tjänsteförhållandesituation personen befinner eller har befunnit sig, vid bedömning av huruvida han eller hon bör omnämnas som upphovsman till publikationen. Frågan om

upphovsmannaskap beror helt och hållet på hurdan vetenskaplig insats personen bidragit med för att ta fram den kunskapsom presenteras i undersökningen.

2.4. Upphovsmannaskap till doktorsavhandlingar

Man bör i god tid komma överens om upphovsmannaskapet i fråga om doktorsavhandlingar. Om en artikelavhandling består av gemensamma artiklar, bör disputandens andel i artikeln och i det bakomliggande forskningsprojektet framgå ur handledarnas utlåtanden eller annan redogörelse. Disputanden och handledaren enas i ett handledaravtal om de principer för upphovsmannaskap som ska gälla för artikelavhandlingen, och på vilket sätt t.ex. eventuella assistenters insatser uppmärksammas.

Disputanden har alltid upphovsrätt till sin doktorsavhandling. Detta gäller upphovsmän till såväl monografier som artikelavhandlingar. Mer information finns i de [rekommendationer](#) som utarbetats av Forskningsetiska delegationen och Finlands universitet UNIFI rf som behandlar forskningsetiska synvinklar på handledning och granskning av doktorsavhandlingar.

3. ANVISNINGAR OCH REKOMMENDATIONER OM UPPHOVSMANNASKAP

3.1. Upphovsmannaskap i GVP-anvisningarna

Alla universitet i Finland, liksom största delen av forskningsinstituten och yrkeshögskolorna, har förbundet sig till Forskningsetiska delegationens anvisningar *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland* (GVP-anvisningarna 2012).

GVP-anvisningarna tar ställning till upphovsmannaskap enligt följande:

- *Innan forskningen inleds eller en forskare rekryteras uppgörs inom forskningsprojektet eller forskningsgruppen ett avtal om samtliga parter – såväl arbetsgivarens som den ansvarige forskarens (principal investigator) och forskningsgruppens medlemmars – rättigheter, upphovsrättsliga principer, ansvar och skyldigheter samt om förvaringen och rätten att använda material på ett sätt som alla parter godkänner.*

Följande förfaranden är enligt GVP-anvisningarna avvikelser från god vetenskaplig praxis:

- *Att förringa andra forskares roll i en publikation, t.ex. att underlåta att nämna dem, samt att hänvisa till tidigare forskningsresultat på ett bristfälligt eller osakligt sätt.*
- *Att manipulera upphovsmannaskapet, t.ex. genom att lägga till personer som inte är delaktiga i forskningen i listan på upphovsmän eller att anta ett arbete som utförts av en s.k. spökskrivare i forskarens eget namn.*

Avvikelser kan vara antingen oredlighet eller försummelse av god vetenskaplig praxis.

Parterna bör komma överens om principerna för upphovsmannaskap innan manuskriptet skickas för publicering. Om en dispyt om upphovsmannaskapet uppstår efter att manuskriptet skickats till utgivaren och ingen överenskommelse nås, bör ärendet redas ut i en officiell GVP-process. Jämkning i efterhand, t.ex. genom att erbjuda ersättande upphovsmannaskap i en annan publikation, är inte möjlig.

3.2. Upphovsmannaskap i forskarens meritförteckning

Att bli omnämnd i en författarförteckning är för forskaren en merit som han eller hon kan ange i sin publikationsförteckning. I Finland förutsätter forskningsorganisationer, och organ som finansierar forskning, att de ansökningshandlingar som riktas till dem eller som upprättas inom deras forskarsamfund (ansökan, meritförteckning, publikationsförteckning, portfolio), följer god vetenskaplig praxis.

Forskningsetiska delegationen, Finlands universitet UNIFI rf, Rådet för yrkeshögskolornas rektorer Arene rf samt Finlands Akademi har i samråd gjort upp [en modell](#) till meritförteckning, som uppfyller kriterierna för god vetenskaplig praxis. Modellen till meritförteckning för forskare är avsedd att ur forskningsetisk synvinkel instruera den som upprättar en meritförteckning, så att meriterna visas så komplett som möjligt, sanningsenligt och på ett sätt som möjliggör jämförelser mellan olika sökande.

När forskaren anger sina publikationer i sin merit- eller publikationsförteckning bör han eller hon se till att alla detaljer som rör upphovsmannaskapet (bl.a. upphovsmännens ordningsföljd) anges på samma sätt som i publikationen. Vid misstanke om att upphovsmannaförteckningen förvrängts i en meritförteckning, andra ansökningshandlingar eller översättningar av dessa, kan ärendet behandlas som misstanke om avvikelse från god vetenskaplig praxis enligt Forskningsetiska delegationens anvisningar.

3.3. Internationella anvisningar

Många utgivare har egna instruktioner avseende upphovsmannaskap. Ett välkänt exempel är de s.k. *Vancouverreglerna*, riktlinjer som utarbetats av en grupp chefredaktörer för medicinska tidskrifter (*International Committee of Medical Journals Editors, ICMJE*). Där rekommenderas att upphovsmannaskap fastställs på grundval av följande fyra kriterier:

1. betydande bidrag (*substantial contribution*) till forskningens idé och utformning, datainsamling eller analys och tolkning av data
2. uppgörande av utkast till artikeln eller kritisk granskning av den och därmed betydande inverkan på artikelns innehåll
3. godkännande av slutversionen som ska publiceras och
4. ansvar för varje skede av arbetet och säkerställande av att god vetenskaplig praxis iakttagits i arbetets alla delmoment.

Avsikten med ICMJE-riktlinjerna är inte att utesluta eventuella upphovsmän. I riktlinjerna konstateras att alla som bidragit med forskningens idé och utformning, insamling eller

analys av data, bör erbjudas möjlighet att delta i planeringen, bedömningen och det slutliga godkännandet av det manuskript som skrivs utgående från forskningen, och därmed få möjlighet att upptas i författarförteckningen.

De europeiska vetenskapsakademiernas samarbetsorganisation ALLEA (*All European Academies*) publicerade våren 2017 en förnyad version av sina forskningsetiska föreskrifter *The European Code of Conduct for Research Integrity – Revised edition*. Föreskrifterna förhåller sig till upphovsmannaskap enligt följande:

- *All authors are fully responsible for the content of a publication, unless otherwise specified.*
- *All authors agree on the sequence of authorship, acknowledging that authorship itself is based on a significant contribution to the design of the research, relevant data collection, or the analysis or interpretation of the results.*
- *Authors acknowledge important work and intellectual contributions of others, including collaborators, assistants, and funders, who have influenced the reported research in appropriate form, and cite related work correctly.*
- *All authors disclose any conflicts of interest and financial or other types of support for the research or for the publication of its results.*

Ytterligare anvisningar, rekommendationer och litteratur om upphovsmannaskap förtecknas i slutet av denna rekommendation.

4. BEGREPP SOM RÖR UPPHOVSMANNASKAP OCH KRÄNKNING DÄRAV

Stöld (misappropriation)

Stöld är oredlighet och innebär att olovligt presentera eller använda en annan persons forskningsresultat, -idé, -plan, -observationer eller -material i eget namn.

Öppet samförfattarskap/-upphovsmannaskap

Vid öppet samförfattarskap utarbetas forskningspublikationen öppet på nätet som samarbete mellan flera forskare. Ofta nämns alla upphovsmän i författarförteckningen.

Spökskrivare/-upphovsman (ghost author, ghost writer)

Termen kan syfta på två olika företeelser. Med spökskrivare/-upphovsman kan avses en upphovsman som enligt överenskommelse skriver för en annan persons räkning och som förblir anonym. Ibland avser termen en person som med tanke på sin forskningsinsats borde nämnas som upphovsman men vars namn saknas i förteckningen. Ingen av dessa metoder är förenlig med god vetenskaplig praxis. Se även *medical writer*.

Innan manuskriptet erbjuds för publicering bör det säkerställas att alla som varit delaktiga i forskningen är medvetna om vilka upphovsmän som valts till författarförteckningen och namnens inbördes ordning, samt att de godkänner urvalet.

GVP, god vetenskaplig praxis (responsible conduct of research, RCR)

GVP är en förkortning för uttrycket god vetenskaplig praxis. Detta syftar på de förfaringssätt som vetenskapssamfundet erkänt, dvs. hederlighet, allmän omsorgsfullhet och noggrannhet i forskningen och dokumenteringen och presentationen av resultaten samt i bedömningen av undersökningar och undersökningsresultat, etiska dataansaffningsmetoder samt hänsyn till andra forskares arbete. Forskningsetiska delegationen övervakar att god vetenskaplig praxis iaktas i Finland och de anvisningar som upprättats av delegationen – [God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland](#), dvs. GVP-anvisningarna – har publicerats på finska, svenska och engelska. På Forskningsetiska delegationens webbplats finns en elektronisk version av anvisningarna och de tryckta anvisningarna kan beställas kostnadsfritt från delegationen.

Självplagiering (autoplagerism, self-plagiarism)

Självplagiering är en avvikelse från god vetenskaplig praxis, som innebär att samma resultat publiceras flera gånger som skenbart nya. Det är dock helt tillåtet att använda en egen, tidigare publicerad text på nytt, om skribenten på ett eller annat sätt refererar till texten eller nämner var den tidigare använts eller publicerats. Hänvisning till egna publicerade verk ska ske på samma villkor som hänvisning till andras forskning (se plagiering). Detta bör beaktas också i merit- eller publikationsförteckningen t.ex. när det gäller översatta versioner av publikationerna.

Vid misstanke om att en forskare överdriver eller förvränger sina meriter i en meritförteckning, i övriga ansökningshandlingar eller i översättningar av dessa, kan ärendet handläggas som misstanke om avvikelse från god vetenskaplig praxis i enlighet med Forskningsetiska delegationens anvisningar.

Tackord (acknowledgements)

I forskningen deltar ofta personer vars insats inte är så betydande att de behöver omnämnas i författarförteckningen. De kan då omnämnas i publikationens tackord eller i förordet. Personer som kan uppmärksammas i tackorden är till exempel handledare, personer som bedömt eller kommenterat arbetet, finansiärer eller tekniska forskningsassistenter.

Gåvoförfattarskap/-upphovsmannaskap (gift/honorary/guest authorship)

Med gåvoförfattarskap/-upphovsmannaskap avses ett förfarande där upphovsmannaskap "ges i gåva" till en person som i verkligheten inte till den forskning som publiceras lämnat ett sådant bidrag som berättigar till omnämnande i författarförteckningen. Ibland ges gåvan i hopp om gengåva, men gåvans mottagare är inte alltid ens medveten om saken och hans eller hennes namn tas upp i författarförteckningen endast i syfte att höja

publikationens vetenskapliga värde. Ibland handlar det om ett maktförhållande, till exempel mellan en doktorand och en senior forskare.

Att skänka upphovsmannaskap är inte förenligt med god vetenskaplig praxis. Det är viktigt att vara medveten om att personer som anges i publikationens författarförteckning är ansvariga för publikationens innehåll också i de fall där det råder misstanke om avvikelse från god vetenskaplig praxis.

Medical writer

Termen avser särskilt inom medicinsk forskning en skribent som fungerar som manuskriptets tekniska redaktör. Personen har i allmänhet inte deltagit i forskningen med någon annan insats och omnämns inte som upphovsman.

Betydande insats (substantial contribution)

Många anvisningar om upphovsmannaskap rekommenderar att rätten att omnämnas i författarförteckningen endast ska ges personer som bidragit med en betydande (*substantial*) insats till forskningen i fråga. Definitionerna varierar dock från ett vetenskapsområde till ett annat. Inom vissa områden är delaktighet i det egentliga skrivandet av publikationen den enda insatsen som berättigar till omnämnande i författarförteckningen, medan andra områden kräver att en person omnämns i författarförteckningen för insatser såsom anskaffning och analys av data eller arbete i anslutning till idéskapandet eller forskningsprocessen. Inom vissa områden kan en persons insats anses vara betydande om han eller hon genom sin erfarenhet, kunskap, skicklighet eller annan kreativ insats åstadkommit ett vetenskapligt rön som presenteras i publikationen.

Forskningsetiska delegationen tar inte ställning till vetenskapsområdesspecifika skillnader i definitionen av betydande insatser. Det är dock viktigt att i god tid komma överens om saken, särskilt i tvärvetenskapliga och internationella forskningsprojekt, där uppfattningarna kan skilja sig åt i fråga om insatser som berättigar till upphovsmannaskap. Det finns skäl att lyfta fram frågan när forskningsgruppen utökas med nya personer eller situationen på något annat sätt förändras.

Försummelse

Försummelse av god forskningspraxis klassificeras i Finland som avvikelse från god vetenskaplig praxis. Det tar sig uttryck i grov underlåtenhet (*gross negligence*) och vårdslöshet i olika faser av forskningsarbetet.

Plagiering (plagiarism)

Plagiering är oredlighet. Plagiering, eller olovligt lån, innebär att lägga fram en forskningsplan, ett manuskript, en artikel eller annan text eller en del därav, en bildlig framställning eller en översättning som någon annan tagit fram, som sin egen. Plagiering är både direkt och omarbetad kopiering som inte genom korrekt hänvisning refererar till den verkliga upphovsmannen.

Rovpublikationer (predatory publications)

Med rovpublikationer avses tidskrifter och andra publikationer som framstår som vetenskapliga men som underlåter att ta ett för vetenskapsförlag typiskt ansvar till exempel vad gäller kollegial granskning. Verksamheten bygger på aggressiv marknadsföring och avgifter som avkrävs författarna.

Bundenhet

Finansieringskällor och övrig bundenhet som har betydelse för forskningens genomförande ska meddelas dem som deltar i forskningen, och ska även rapporteras när forskningsresultaten publiceras. Forskarna avstår också från alla bedömnings- och beslutssituationer i anslutning till vetenskap eller forskning, om det finns skäl att misstänka jävighet.

Upphovsrätt

Det upphovsrättsliga upphovsbegreppet är bundet till verkets form. Ursprunglig upphovsman är den, som genom sin skapande insats bidragit till att ett verk, till exempel en publikation eller ett konstverk, uttryckts i utvändigt iakttagbar form ([Upphovsrättslag 1§](#)). Överenskommelser om upphovsmannaskap kan i stor utsträckning nås enligt upphovsrättslagen. Det kan ibland vara svårt att skilja mellan verkets form och tankeinhåll, därför finns det skäl att avtala separat också om upphovsrätten.

Eftersom upphovsrätten skyddar verkets form kan en abstrakt idé i allmänhet inte skyddas av upphovsrätten. Ur en forskningsetisk synvinkel omfattar upphovsmannaskapet dock inte bara formen utan också verkets innehåll och idé. T.ex. kan det anses vara stöld eller plagiering att låna en forskningsidé eller publicerad text utan att referera till den ursprungliga källan, även om lånet inte skulle innebära ordagrann kopiering av den ursprungliga källan.

Upphovsmännens ordningsföljd i författarförteckningen

Betydelsen av ordningsföljden i författarförteckningen i en sampublication varierar mellan olika vetenskapsområden. Beroende på vetenskapsområde kan tyngdpunkten ligga på t.ex. den förstnämnda och/eller sistnämnda upphovsmannen. Först nämns ofta den forskare som utfört den största delen av arbetet, och sist handledaren eller forskningsgruppens chef. Inom andra områden tillämpas alfabetisk ordningsföljd.

Forskningsetiska delegationen rekommenderar att man följer den praxis som är etablerad inom vetenskapsområdet och som erkänns av vetenskapssamfundet, och ser till att alla är medvetna om och godkänner den valda ordningsföljden. Att komma överens om detta på förhand är särskilt viktigt vid tvärvetenskapliga och internationella projekt, på grund av att olika vetenskapsområden tillämpar olika praxis.

Upphovsmännens roller (contributorship) och andra ansvarsområden

I vissa fall har en publikation sammanställts av en så bred eller tvärvetenskaplig grupp att det är orimligt att kräva att var och en ska bära forskningsetiskt ansvar för alla delar av undersökningen. Ett sätt att tillskriva var och en av de i författarförteckningen omnämnda

personerna ansvar endast för sin egen andel, är att i början av publikationen räkna upp varje upphovsmans andel i forskningen. Om upphovsmännen förtecknas enligt sina roller är det viktigt att minst en upphovsman tar på sig ansvaret för hela publikationen (se ansvarig författare/upphovsman). I Bilaga 3 finns som exempel Åbo Akademis elektroniska formulär som kan användas för att komma överens om författarordningen och upphovsmännens roller innan manuskriptet skickas till utgivaren.

Redaktörskap

Redaktörskap kan omfatta såväl teknisk editering av texter som innehållsmässig/vetenskaplig insats. I samband med vetenskapliga samlingsverk är det viktigt att från fall till fall, om möjligt redan i projektets början, enas om vilka insatser som kräver att en person anges som antingen redaktör, chefredaktör eller redaktionsmedlem eller att hans eller hennes arbetsinsats uppmärksammas till exempel i tackorden (*acknowledgements*).

Korresponderande författare/upphovsman (corresponding author)

Med korresponderande författare avses en person som sköter kontakterna med utgivaren. Hans eller hennes kontaktuppgifter anges i anknytning till den publicerade artikeln, och denna person ansvarar för informationsgången mellan utgivaren och övriga upphovsmän. Termen används på olika sätt inom olika vetenskapsområden, och den korresponderande författaren kan också fungera som ansvarig författare (*guarantor*).

Ansvarig författare/upphovsman (guarantor)

Med ansvarig författare/upphovsman avses en upphovsman som tar på sig huvudansvaret för hela publikationens innehåll. Den ansvariga författaren/upphovsmannen är särskilt viktig när det gäller tvärvetenskapliga eller annars breda sampublicationer, där de enskilda forskarna inte kan antas kunna bedöma alla upphovsmännens andel. Rollen axlas oftast av forskningsgruppens chef eller någon annan forskare i senior ställning. Se även korresponderande författare (*corresponding author*).

Varje forskare är ansvarig för att god vetenskaplig praxis iakttas i forskarsamfundet också när det gäller frågor om upphovsmannaskap. Forskningsgrupperna måste se till att även de som befinner sig i början av sin forskarkarriär är medvetna om de bindande regler som gäller forskarsamfundet.

Oredlighet

Med oredlighet i vetenskaplig verksamhet avses att vilseleda vetenskapssamfundet och ofta även beslutsfattarna. Det innebär att presentera falsk information eller falska resultat för vetenskapssamfundet eller att sprida dessa till exempel i en publikation, i ett föredrag vid en vetenskaplig konferens, i ett manuskript som ska publiceras, i undervisningsmaterial eller i en ansökan om finansiering. Oredlighet är också att stjäla andra forskares arbete eller att presentera det som egen forskning.

Märket för kollegial granskning

Märket för kollegial granskning är Vetenskapliga samfundens delegations registrerade varumärke, med hjälp av vilket finländska vetenskapsförläggare kan märka publicerade artiklar och böcker, som genomgått vetenskaplig förhandsbedömning. Märket innebär att publikationen i fråga genomgått en kollegial granskning i enlighet med de kvalitetskrav och etiska krav som tillämpas inom det internationella vetenskapssamfundet (se även rovpublikationer).

5. MINNESLISTA FÖR ÖVERENSKOMMELSE OM UPPHOVSMANNASKAP BLAND PARTERNA I ETT FORSKNINGSPROJEKT

5.1. I planeringsskedet

Kom överens om principerna för upphovsmannaskapet

Man bör genast i projektets början, på ett sätt som alla parter godkänner, komma överens om de rättigheter, ansvarsområden och skyldigheter som gäller för de personer som deltar i forskningsprojektet. Upphovsmännen till de publikationer som projektet kommer att utmyнна i är ännu inte kända, och det är inte alltid möjligt att i början av forskningsprojektet komma överens om upphovsmännens inbördes ordningsföljd i publikationernas författarförteckning. Man kan dock komma överens om principerna för upphovsmannaskapet redan innan forskningsarbetet inleds.

Överenskommelsen ska granskas och kompletteras allt eftersom projektet framskrider. Chefen för projektet eller projektets ansvariga forskare bär ansvaret för att en överenskommelse uppnås. När man kommer överens om upphovsmannaskapet bör man se till att överenskommelsen inte strider mot god vetenskaplig praxis.

Avtalet kan vara fritt utformat, i avtalspromemorian anges åtminstone

- projektets parter, underskriftsdatum och giltighetstid,
- vad en insats som berättigar till författarskap, redaktörskap eller övrigt upphovsmannaskap innebär i projektet,
- på vilka grunder en person omnämns i tackorden (*acknowledgements*) eller uppmärksammas på annat sätt,
- vilka principer som styr upphovsmännens ordningsföljd i författarförteckningen.

De delaktiga personernas upphovsmannaskap och arbetsinsats kan bedömas t.ex. med hjälp av tabellen i Bilaga 1.

Förbered er för dispyter

Dispyter bör redas ut innan manuskriptet skickas för publicering, för de kan i värsta fall leda till en utredning av avvikelser från god vetenskaplig praxis (GVP). Anteckna hur ni ska gå till väga vid eventuell dispyt. Om det uppstår meningsskiljaktigheter i fråga om upphovsmannaskapet kan forskningsorganisationens stödperson för forskningsetik hjälpa

till med att medla. Se till att alla som deltar i projektet känner till principerna för god vetenskaplig praxis.

Upprätta en datahanteringsplan

Ett separat avtal kan upprättas gällande användarrättigheter till och förvaltning av data som samlats in under forskningsprojektet, möjlig arkivering eller övrig långtidslagring, hänvisningar till materialet, samt eventuell framtida användning eller förstöring av data efter avslutad forskning. Forskningsdata kan också ha samband med upphovsrättsliga frågor. Mer information om datahantering finns i [Aineistonhallinnan käsikirja](#) (Handbok i datahantering) som upprätthålls av Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.

Diskutera tidsplanen för publicering av projektet, liksom möjliga publiceringskanaler

Medlemmarna i projektet har olika motiv till publiceringen. Doktorsavhandlingens framskridande kan påverka tidsplanen för vissa personer. Det är också bra att vara medveten om att inte alla publikationer följer etiskt hållbara utgivningsprocesser. I Finland kan utgivare som ägnar sig åt regelbunden vetenskapspubliseringsansöka om märket för kollegial granskning, som berättar att publikationen i fråga genomgått kollegial granskning i enlighet med de kvalitetskrav och etiska krav som tillämpas inom det internationella vetenskapssamfundet.

5.2. Under forskningsarbetet

Kom överens om författarordningen

Avtala i tillämpliga delar vilkas namn som anges i författarförteckningen och i vilken ordning namnen nämns. Gör upp ett skriftligt avtal i god tid, och separat för varje publikation. Kontrollera den verkliga insatsen i publiceringsskedet. Se till att varje person som deltar i projektet som forskare, ansvarsperson eller assistent är medveten om vad som överenskommit om upphovsmannaskapet för publikationer som produceras under projektet. Exempeltabellen i Bilaga 2 kan användas som hjälp för att komma överens om författarordningen. I Bilaga 3 finns som exempel Åbo Akademis elektroniska formulär som kan användas för att komma överens om författarordningen och upphovsmännens roller.

Kontrollera och komplettera det avtal som upprättades i början av forskningsprojektet

Det finns skäl att alltid lyfta fram frågor om upphovsmannaskap när forskningsgruppen utökas med nya personer eller situationen på något annat sätt förändras. Ansvaret för att upprätthålla diskussionen vilar på projektets eller forskningsgruppens chef eller ansvariga forskare.

5.3. I publiceringskedet

Se till att alla godkänner de val som görs

Kontrollera innan manuskriptversionen erbjuds till publicering att alla som deltagit i forskningen är medvetna om författarförteckningen och godkänner de personer som omnämns där och i tackorden, samt verkets eventuella redaktörer och deras ordningsföljd.

Kom överens om vem som ska fungera som kontaktperson (*corresponding author*) mellan författarna och förläggaren.

Se till att alla upphovsmän som finns upptagna i författarförteckningen har godkänt manuskriptets slutliga version som skickas till utgivaren. Godkännandet kan t.ex. ske per e-post, för att kunna kontrolleras i efterhand.

Kom ihåg det forskningsetiska ansvaret

Påminn upphovsmännen om det forskningsetiska ansvar som upphovsmannaskapet medför. De personer som upptagits i författarförteckningen är gemensamt ansvariga för hela artikelns innehåll, om inget annat nämns i publikationen. Var och en bör kritiskt bedöma för egen del huruvida kriterierna för upphovsmannaskap uppfylls, och huruvida han eller hon tillåter att det egna namnet används. Meddela författarnas bundenhet.

5.4. När forskningsprojektet slutförts

Ta hand om det data som bildats under forskningen

Kom överens om hur de data som uppkommit under forskningen förvaras på ett säkert sätt, och vad som ska hända med dem efter forskningen. Se till att all data lagras eller förstörs korrekt med hänsyn till dataskydd. För lagring av data för fortsatt användning se [Aineistonhallinnan käsikirja](#) (Handbok i datahantering) som upprätthålls av Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.

Synliggör upphovsmannaskapet också inför en bredare publik

Säkerställ att upphovsmannaskapet anges korrekt också i samband med konferensframträdanden och undervisning liksom när forskningen kommuniceras till en bredare publik, t.ex. i sociala medier.

ANVISNINGAR, REKOMMENDATIONER OCH LITTERATUR

Anvisningar och rekommendationer

- ALLEA – All European Academies: The European Code of Conduct for Research Integrity, revised edition, 2017 <http://www.allea.org/wp-content/uploads/2017/03/ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2017-1.pdf>
- COPE: Committee on Publication Ethics: Code of conduct and best practice guidelines for journal editors, 2011 <https://publicationethics.org/resources/code-conduct>
- Council of Science Editors (CSE): White Paper on Promoting Integrity in Scientific Journal Publications, Authorship and Authorship Responsibilities, 2012 <https://www.councilscienceeditors.org/resource-library/editorial-policies/white-paper-on-publication-ethics/2-2-authorship-and-authorship-responsibilities/>
- International Committee of Medical Journals Editors, ICMJE: Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly Work in Medical Journals, 2016 <http://www.icmje.org/icmje-recommendations.pdf>
- Office of Research Integrity: Authorship Guidelines, 2010 <http://www.uaf.edu/ori/responsible-conduct/authorship/>
- Finlands Akademi: Modell till publikationsförteckning, 2017: <http://www.aka.fi/julkaisuluettelo/>
- Swiss Academies of Arts and Science: Authorship in scientific publications. Analysis and recommendations, 2013 <http://www.akademien-schweiz.ch/en/index/Publikationen/Archiv/Richtlinien-Empfehlungen.html>
- Upphovsrättslagen <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>
- Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv: Aineistonhallinnan käsikirja <http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/index.html>
- Forskningsetiska delegationen, Finlands universitet UNIFI rf, Rådet för yrkeshögskolornas rektorer Arene rf och Finlands Akademi: Modell till meritförteckning för forskare, 2013 http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/modell_270613.pdf
- Forskningsetiska delegationen: God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland. Forskningsetiska delegationens anvisningar 2012 http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Forskningsetiska delegationen och Finlands universitet UNIFI rf: Tutkimuseettisiä näkökohtia väitöskirjan ohjaus- ja tarkastusprosessiin. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja Suomen yliopistot UNIFI ry:n suosituksia yliopistoille, 2016 http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/TENK_UNIFI_ohjeistus_vaitoskirjaprosessi.pdf

Litteratur

- Albert Tim, Wager Elizabeth. How to handle authorship disputes: a guide for new researchers COPE Report. 2003:32–4
https://publicationethics.org/files/2003pdf12_0.pdf
- Louhiala Pekka, Saloheimo Pertti, Launis Veikko. Kuka on kirjoittaja? Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 2014;130(3):198–9
<http://www.duodecimlehti.fi/lehti/2014/3/duo11476>
- Marušić A, Bošnjak L, Jerončić A. A systematic review of research on the meaning, ethics and practices of authorship across scholarly disciplines. *PLOS One*. 2011;9; e23477:1–17
<http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0023477>
- Osborne Jason W, Holland Abigail. What is authorship, and what should it be? A survey of prominent guidelines for determining authorship in scientific publications. *Practical Assessment, Research & Evaluation*. 2009; Vol 14, 15
<http://pareonline.net/pdf/v14n15.pdf>

BILAGA 1. TABELL FÖR ATT FASTSTÄLLA UPPHOVSMANNASKAPET

Nedanstående tabell kan användas vid planering av en sampublication för att, i anslutning till upphovsmannaskapet, begrunda olika roller och hur de belönas. Exempelmarkeringen är riktgivande.

VILKA INSATSER BERÄTTIGAR TILL OMNÄMNANDE SOM UPPHOVSMAN TILL EN VETENSKAPLIG PUBLIKATION? (riktgivande markering)	NAMN I FÖRFATTAR-FÖRTECKNINGEN	NAMN SOM REDAKTÖR EL. REDAKTIONSMEDLEM	NAMN I TACKORDEN	NAMN I FOTNOT EL. DYL.	NAMN I BILDTEXT	NAMNET NÄMNS INTE	ANNAT SÄTT
Planering av projektet	x						
Anskaffning av finansiering			x				
Forskningsgruppens ansvariga forskare/chef	x		x				
Medlem i forskningsgruppen	x						
Insamling/produktion av data	x		x				
Intervjuer	x		x				
Analys av data	x						
Transkribering, annan teknisk redigering av intervjumaterialet						x	
Skrivande av text som ska publiceras	x						
Feedback på manuskriptet			x				
Redigering		x					
Fotografering			x		x		
Andra illustrationer			x		x		
Översättning			x				
Handledning av doktorsavhandling			x				
Annan insats							

BILAGA 2. EXEMPEL FÖR UPPRÄTTANDE AV FÖRFATTARFÖRTECKNING

De undertecknade godkänner att upphovsmännen till det manuskript som erbjuds till publicering är de personer som anges i nedanstående förteckning, i där angiven ordning. De undertecknade försäkrar också att de inte känner till några personer som fattas i författarförteckningen och vars insats skulle kunna anses berättiga till upphovsmannaskap.

De personer som omnämns i författarförteckningen och deras ordningsföljd kan diskuteras och preliminärt avtalas redan i det inledande skedet av forskningen. Namnen och deras inbördes ordning ska granskas enligt verklig insats innan det färdiga manuskriptet skickas in. Alla undertecknade ska godkänna urvalet.

Ansvarig upphovsman	
Manuskriptets titel	
Publikationsseriens el. förläggarens namn	

UPPHOVSMÄNNENS NAMN OCH DERAS INSATSER								
	Namn	Skrivande/ editering av texten	Idé/planering av under- sökningen	Produktion av forsknings- data	Analys/ tolkning av data	Annan insats, vad?	Datum	Underskrift
1.								
2.								
3.								
4.								
5.								
6.								
7.								
8.								
9.								
10.								

BILAGA 3. ÅBO AKADEMIS AVTALSMALL FÖR FASTSTÄLLANDE AV UPPHOVSMANNASKAP

Åbo Akademi har tagit i bruk nedanstående formulär för överenskommelse om upphovsmannaskap (skärmdump 1.12.2017).

Åbo Akademi University - Authorship Model

Filling out the form can be continued, provided that you tick the box and enter your e-mail address at the end of the form before you make a partial submission.

Authorship
Article (heading): <input type="text"/>
Sent to (journal): <input type="text"/>
Contributor 1
Name <input type="text"/>
Contribution ☐ Conception ☐ Design ☐ Acquisition of material ☐ Analysis of material ☐ Interpretation of material ☐ Drafting of the article ☐ Revising the article ☐ Final approval (all) ☐ Other (specification below)
Other substantial contribution (specify): <input type="text"/>
Date of decision: <input type="text"/>
Corresponding author / Project leader - Name <input type="text"/>
Corresponding author / Project leader - Position/Title <input type="text"/>
Corresponding author / Project leader - E-mail <input type="text"/>
Partial submission
☐ I wish to save the form and continue using the link that will be sent into email I give
Email address <input type="text"/>
Proceed
<input type="button" value="Save"/>